DOI :https://doi.org/10.5281/zenodo.14172167

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ : ପ୍ରମୁଖ ଔପନ୍ୟାସିକଗଣ

ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଧଳ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ(Confessional Novel) ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ Self conscious ବା ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ରହିଥାଏ । ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ ହେଉଛି ଏକ ସାହିତ୍ୟିକ ଧାରା ବା ଶୈଳୀ । ଏହା ସ୍ୱସଚେତନ ଶୈଳୀରେ ଲିଖିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପ୍ରକାର ଉପନ୍ୟାସ ଯେଉଁ ଶୈଳୀରେ ଲେଖାଯାଇଥାଏ, ସେହି ଶୈଳୀ ପ୍ରତି ସେହି ଲେଖା ଭିତରେ ଲେଖକଙ୍କର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ରହିଥାଏ । 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ' ଏପରି ଏକ ଧାରା ଯାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନାଲୋଚିତ ପ୍ରାୟ । ତେଣୁ ଏହି ଧାରାରେ କେଉଁ କେଉଁ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରିବ ଏବଂ ତା'ର କାରଣ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧଟିର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦ :

ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି, ସ୍ୱସଚେତନ ଶୈଳୀ, ଚରିତୋପନ୍ୟାସ, ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ, ଭ୍ରମଣୋପନ୍ୟାସ, ଅଣକାଳ୍ପନିକ ଫର୍ମ, ରୈଖିକ ନିୟମ, ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ।

ସାହିତ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ ଆଜି ଯେପରି ବହୁବିସ୍ତୃତ, ଅନୁରୂପ ସମାଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ର ମଧ ବହୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ସମ୍ପ୍ରତି ଆଲୋଚନାର ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗୀକରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ସେହି ବର୍ଗୀକରଣ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଆଲୋଚନା ଅନ୍ୟତମ ।

ସାହିତ୍ୟରେ Confession/ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତିର କଥା ଯେତେବେଳେ ଆସେ ସେତେବେଳେ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରଥମେ ଆମ ନଜରକୁ ଆତ୍ମଜୀବନୀ ହିଁ ଆସେ । The World Book of Encyclopaediaରେ ଆତ୍ମଜୀବନୀର ସଂଜ୍ଞା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରାଯାଇଛି- "Autobiography is a type of biography in which the author tells the story of his or her own Life." ଆତ୍ମଜୀବନୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମଗ୍ର ଜୀବନର ଘଟଣା ପ୍ରବାହର ଆକଳନ ଏବଂ ଯାହାର ଆକଳନ କରିବା ଦ୍ୱାୟିତ୍ୱ ମଧ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଟି ଉପରେ ହିଁ ନ୍ୟସ୍ତ । ଆତ୍ମଜୀବନୀର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରେ, ବିଚାରକ ଭାବରେ ଲେଖକ ନିଜେ ନିଜକୁ କେତେଦୂର ନିରପେକ୍ଷ ରଖି ପାଠକ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିପାରିଛନ୍ତି । ଜୀବନର ସଫଳତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଖୁବ୍ ସହଜ ହୋଇଥାଏ ମାତ୍ର ବିଫଳତା, ଦୋଷତ୍ରୁଟି ଏବଂ ଅପରାଧକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟକର । ସତ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ସାହସ ସବୁ ଲେଖକଙ୍କର ନଥାଏ, ଯେଉଁଠି ଲେଖକ ନିଜ ସମଗ୍ର ଜୀବନର ସତ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥାଏ, ସେଇଠି ସେହି ଆତ୍ମଜୀବନୀ ହୋଇଥାଏ ସଫଳ । ଜର୍ଜ ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଶ'ଙ୍କ ମତରେ- "The best autobiographies are confessions, but if a

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at :
https://pracheenews.com/

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.14172167

Article No - BPP00238

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଡ. ପ୍ରତ୍ୟାଶା ଧଳ (ଅଧ୍ୟାପିକା)
ମା ମାଣିକେଶ୍ୱରୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଭବାନୀପାଟଣା
E-Mail ID: reema.dhal12@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0008-2764-2261

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୨.୮.୨୦୨୪	୧୦.୯.୨୦୨୪	୧୫.୧୦.୨୦୨୪	୧.୧୧.୨୦୨୪

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ଧଳ, ପ୍ରତ୍ୟାଶା, ୨୦୨୪ । ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ : ପ୍ରମୁଖ ଔପନ୍ୟାସିକଗଣ । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ :୧୦, ସଂଖ୍ୟା : ଜ, ପୃଷ୍ଠା :୪୬-୫୪ ।

man is deep writer all his work are confessions."

ଉପନ୍ୟାସ ପରି ଏକ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଲୋକପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟିକ ବିଭାଗରେ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା ସବୁବେଳେ ଚାଲିଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ସଚେତନ ଭାବରେ କେହି କେହି ପରୀକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି, କେହି କେହି ଅସଚେତନ ଭାବରେ କିଛି ଲେଖି ଦେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ତାହା ଗୋଟିଏ ନୂଆ କଥା ବା ନୂଆ ଶୈଳୀ । ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ (Confessional Novel) ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ Self conscious ବା ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ରହିଥାଏ । ଆମେରିକୀୟ ଔପନ୍ୟାସିକ ଓ ସମାଲୋଚକ William H. Gass ୧୯୭୦ ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ 'Fiction and the Figures of Life'ରେ Fiction with self consciousness, Self awareness, Self Knowledge, Ironic self distance ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଉଛି, ଲେଖକ ସର୍ବଦା Self conscious ବା ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ରହିଥାଏ ।

"Confessional Writing usually involves the disclosure personal revelations and secrets, often in first-person, non-fiction forms such as diaries and memories." ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ ହେଉଛି ଏକ ସାହିତ୍ୟିକ ଧାରା ବା ଶୈଳୀ । ଏହା ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ କାହାଣୀଧର୍ମୀ ଗଦ୍ୟରଚନା । ଏହା ସ୍ୱସଚେତନ ଶୈଳୀରେ ଲିଖିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ପ୍ରକାର ଉପନ୍ୟାସ ଯେଉଁ ଶୈଳୀରେ ଲେଖାଯାଇଥାଏ, ସେହି ଶୈଳୀପ୍ରତି ସେହି ଲେଖା ଭିତରେ ଲେଖକଙ୍କର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ରହିଥାଏ । 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି' ହେଉଛି ଉପନ୍ୟାସର ଏକ ଶୈଳୀ, ଯାହା ପ୍ରଥମେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକତା (modernism)ର ଏକ ରୂପ ଭାବରେ ବର୍ଗୀକୃତ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତା, ମାନସିକତା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଘାତର ଚରମ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଏହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କିମ୍ବା 'ମୁଁ'ର ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥାଏ । 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷୀୟ ଶୈଳୀରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥାଏ । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହାର ଶୈଳୀଟି ଆତ୍ମକଥନମୂଳକ ଶୈଳୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରେ ଲେଖକୀୟ ଆତ୍ମସଂପୃକ୍ତିଟି 'ବାସ୍ତବ' ।

ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ ଜୀବନ ଲେଖିବାର ଏକ ରୂପ, ବିଶେଷ କରି ଜୀବନୀ ଫର୍ମ ମାଧ୍ୟମରେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ'(୧୯୭୦) ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସଂଳ ଚରିତୋପନ୍ୟାସ । ଯେତେବେଳେ ଦେଶର କୌଣସି ଶିଷ୍ଟ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନାୟକ କରି, ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଚରିତକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ଜାତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଅବଦାନକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେବାର ଉଦ୍ୟମ କୌଣସି ଉପନ୍ୟାସରେ ସଚେତନ ଭାବରେ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ 'ଚରିତ' ଉପନ୍ୟାସ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଚରିତୋପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରକୁ ନାୟକ ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରିଥାଏ, ସେହି ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ଉପନ୍ୟାସରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ଚରିତୋପନ୍ୟାସ ଜୀବନୀ ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ଜୀବନଠାରୁ ରସାଳ । ଚରିତୋପନ୍ୟାସ ଇତିହାସ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଇତିହାସ ଭଳି ତଥ୍ୟ ନିର୍ଭର । ଚରିତୋପନ୍ୟାସ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ର କେବଳ ନୁହେଁ, ଚରିତ୍ର ନିର୍ମାଣ ମଧ୍ୟ । ଲେଖକ ଉପନ୍ୟାସର ଭୂମିକାରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଯେ- "ଓଡ଼ିଆରେ ଚରିତୋପନ୍ୟାସର ଏହା ହୁଏତ ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଏକ ସୁବିସ୍ତୃତ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ, ବହୁ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ସମାବେଶ, ପୁଣି ଚରିତ୍ର-ଚିତ୍ରଣରେ, ଏପରି ଚରିତୋପନ୍ୟାସ, ପଥିକୃତ ଉଦ୍ୟମର ଅନନ୍ୟତା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଦାବୀକରେ ।" ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମୁକୁନ୍ଦ ଦାଶଙ୍କ 'କଳାପାହାଡ଼' (୧୯୩୪), ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'ରୋଡ଼ଙ୍ଗ ବକ୍ସି' (୧୯୪୮) ଜୀବନଚରିତଧର୍ମୀ ଉପନ୍ୟାସ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଥିରେ ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ସେମିତି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଫଳରେ, ଏ ଦୁଇଟି ଉପନ୍ୟାସ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସର ଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ ଚରିତ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ପ୍ରଥମେ ହିଁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ।

ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' (୧୯୭୦) ଓ 'କୁଳବୃଦ୍ଧ' (୧୯୭୮) ଗୋଟିଏ ଚରିତୋପନ୍ୟାସର ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡର ନାମ । 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' ଉପନ୍ୟାସର 'ଭୂମିକା'ରେ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି- "ଇଂ ୧୮୦୩ରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ଚରମ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରଠାରୁ ଇଂ ୧୯୦୩ରେ ଉତ୍କଳ-ସମ୍ମିଳନୀ ମଣ୍ଡପରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ନବଜନ୍ମ ଘୋଷଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦୀର୍ଘ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ କାଳର ଇତିହାସ, ମଧୁସୂଦନ(ଜନ୍ମ ଇଂ ୧୮୪୮)ଙ୍କ ଜୀବନୀସୂତ୍ରରେ ଏଥିରେ ଗ୍ରଥିତ ହୋଇଅଛି । ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ନବଜାଗରଣ ଓ ସେଥିରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଭୂମିକା, ଏହାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ।" ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ୫୫ ବର୍ଷ (୧୮୪୮-୧୯୦୩) ର ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସାମସମୟିକ ଇତିହାସର ଘଟଣା, ଚରିତ୍ର ଓ ସ୍ଥାନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । 'ଭୂମିକା'ରେ ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ-" 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ'ରେ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମର୍ମର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ

ମୁଁ କରିନାହିଁ । ରକ୍ତମାଂସ ଦେହଧାରୀ ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟର ଆଲେଖ୍ୟ ମୁଁ ଏଥିରେ ଅଙ୍କନ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ।" ଏହା ସହିତ ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ଜୀବନଚରିତର ଧରାବନ୍ଧା ସୂତ୍ରରେ 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ'କୁ ଠିକ୍ ପରିବେଷଣ କରିହେବ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଜୀବନଚରିତ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚରିତୋପନ୍ୟାସ ଶୈଳୀରେ ଏହାକୁ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ୧୯୦୩ ଠାରୁ ୧୯୩୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଜୀବନୀର ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବାସନା ରହିଲା ବୋଲି କହି 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' ଉପନ୍ୟାସର 'ଭୂମିକା'କୁ ଶେଷ କରୁଛନ୍ତି ଲେଖକ । 'କୁଳବୃଦ୍ଧ' ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ୧୯୭୮ ମସିହାରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ କର୍ମମୟ ଜୀବନର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୦୩ ରୁ ୧୯୩୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଆଧାରକରି । 'କୁଳବୃଦ୍ଧ' ଉପନ୍ୟାସଟି ଅଧିକ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟନିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବାରୁ 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' ଉପନ୍ୟାସ ପରି ସୁଖପାଠ୍ୟ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଏଥିରେ ଲେଖକ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣାଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନକୁ ରୂପାୟିତ କରିଛନ୍ତି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖକ ଭୂମିକାରେ ସ୍ୱୀକାର କରି କହିଛନ୍ତି-" 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' ପରି ଏହା ମଧ୍ୟ 'ଚରିତୋପନ୍ୟାସ' ଶୈଳୀରେ ରଚିତ । କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ପରି ଏହା ମଧ୍ୟ ତଥ୍ୟନିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବାରୁ ଉପନ୍ୟାସର ବର୍ଣ୍ଣନା ବା ବିଶ୍ଲେଷଣଧର୍ମୀ ପ୍ରାଞ୍ଜଳତା ଏଥିରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପାଠକମାନେ ଯଦି ଏଥିରେ ବେଳେବେଳେ, ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟର ଜଞ୍ଜାଳ ମଧ୍ୟରେ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ନ୍ତି; ତାହେଲେ ସେମାନେ ଏହାକୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ । ଉପନ୍ୟାସର ସ୍ୱାଦ୍ୟତା ବା ସୁଖପାଠତା ପାଇଁ, ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟକୁ ମୁଁ ବିସର୍ଜନ ଦେଇ ପାରି ନାହିଁ- ଦେବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ ।" ଉପନ୍ୟାସ ଏକ ସର୍ଜନାତ୍ମକ କଳା ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା କୌଣସି ନିୟମର ପରିସର ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଚରିତୋପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ ଏକ ବାସ୍ତବ ଚରିତ୍ରକୁ ଉପନ୍ୟାସର ନାୟକ ରୂପେ ମନୋନୀତ କରିଥାଏ ଏବଂ ସେହି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥାଏ । ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଇତିହାସ ଭଳି ତଥ୍ୟ ନିର୍ଭର, ତେଣୁ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି 'ଶତାବ୍ଦୀର ସୂର୍ଯ୍ୟ' ଏବଂ 'କୁଳବୃଦ୍ଧ' ଉପନ୍ୟାସଦ୍ୱୟର ମୁଖବନ୍ଧରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ସମସାମୟିକ ବିଭିନ୍ନ ରିପୋର୍ଟ, ଚିଠିପତ୍ର, ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ବକ୍ତବ୍ୟ, ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ସେ ସମୟର ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ମତାମତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଛି, ସେତେବେଳେ 'ଚରିତୋପନ୍ୟାସ'କୁ ଏହାର ଅଂଶ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଏହି ଚରିତୋପନ୍ୟାସଦ୍ୱୟ ନୁହେଁ ବରଂ ଏ ଧାରାରେ ରଚିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକମାନଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ।

କେତେକ ଉପନ୍ୟାସ ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ଶେଷ ନହୋଇ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଭାଗରେ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ, ସେହି ଦୁଇଟି, ତିନୋଟି କିମ୍ବା ତା ଠାରୁ ଅଧିକ, ଏହି ଯେଉଁ ଭାଗ, ତାହାକୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କୁହାଯାଏ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମରେ ଯେଉଁ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସ କୁହାଯାଏ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବା ଭାଗଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ, ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ, ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ବା ଶେଷାର୍ଦ୍ଧ ଭାବେ ଉଲ୍ଲିଖିତ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସରେ ପ୍ରଥମ ଭାଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗର ତୃତୀୟ ଭାଗ ଯେ ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ବା କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଂଶ ତାହା ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ସ୍ଥାନିତ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ବିକାଶ ଶେଷ ଭାଗରେ ଦେଖାଦେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସର ଏଭଳି ଏକ ଧାରା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଗୌରବ ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସର ପ୍ରଚୁରତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏ ଧାରାରେ ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଲେଖକ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଧାରା ପ୍ରତି ଲେଖକର ଥିବା ସଚେତନତା ନିଜର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତିମୂଳକ ମନ୍ତବ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସ ଧାରା 'ଲେଖକ' ଭିତ୍ତିରେ ଦ୍ୱିବିଧ । ପ୍ରଥମଟି ସମାନ ଲେଖକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପନ୍ୟାସର ଉତ୍ତରାଂଶ ଗୁଡ଼ିକର ରଚନା । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କର ରଚନା ଅନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିକଶିତ ଓ ଲିଖିତ । ଏଠାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଧାରାଟିକୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

ଭିନ୍ନଜଣେ ଲେଖକ 'ମୂଳଲେଖକ'ର ଲେଖାକୁ ବିକଶିତ କଲାବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଲେଖକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଆଦର୍ଶ, ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସର ଗଠନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିକା ନେଇଥାନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଥମ ଧାରାର 'ପର୍ଯ୍ୟାୟ' ଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଏହି 'ଦ୍ୱିତୀୟ ଧାରା'ର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସ ଗୁଡ଼ିକରେ ଥାଏ ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର । ସାମାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପୂର୍ବକ ଏହାକୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରାଯାଉ: ସାଧାରଣତଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସରେ ଜଣେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପନ୍ୟାସର ଦୁଇଟି ଭାଗ/ ତିନୋଟି ଭାଗ ରଚନା କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସଙ୍କ 'ମଲାଜହ୍ନ' (୧୯୨୮) ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'କଣାମାମୁଁ' (୧୯୪୭)ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ଅନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ । 'ମଲାଜହ୍ନ'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ୧୯୮୦ ମସିହାରେ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର 'ହସିଲାଜହ୍ନ' ନାମରେ ଏବଂ 'କଣାମାମୁଁ'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ଏମାର୍‌କେୟାର୍ (ମୋହନ ଦାସ ରତିକାନ୍ତ ରାଓ) ୧୯୮୫ ମସିହାରେ 'କଣାମାମୁଁ' ନାମରେ

ଲେଖିଛନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ ଉପନ୍ୟାସର ଧାରାରେ ଏହା ଏକ ନୂତନ ପରୀକ୍ଷା । ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ଲେଖକ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶକୁ ନିଜ ଶୈଳୀରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥାଏ । ଏହା କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଘଟିନି, ବଙ୍ଗଳା ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଯଥା- ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ 'ନୌକାଡୁବି'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ହିରେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 'ନୌକାଡୁବିର ପରେ' ନାମରେ ବହୁବର୍ଷ ପରେ ରଚିତ ।

ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସ ଦୁଇ, ତିନି ବା ଚାରିଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ ସୀମିତ । ପ୍ରଥମ ଭାଗ ରଚିତ ହେବା ପରେ ହୁଏତ ଲେଖକ ପାଠକୀୟ ଅନୁରୋଧ କିମ୍ବା ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ରହିଯାଇଥିବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ବା ପରିଣତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଭାଗର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ବା ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ରଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ମନକୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିପାରେ, ଜଣେ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କର କୃତିକୁ ଆଉ ଜଣେ କାହିଁକି ଲେଖେ ? କିମ୍ବା ଲେଖିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ? ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଲେଖୁଥିବା ଲେଖକ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମ ଭାଗର ପାଠକ ହୋଇଥାଏ । ପାଠକଟିଏର ହୃଦୟକୁ ଲେଖାଟି ସେତିକି ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଥିବାରୁ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ଲେଖିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରେ । ଏହା ଦ୍ୱିତୀୟ ଲେଖକର ଏକ ସଚେତନ ପ୍ରୟାସ । ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର 'ହସିଲାଜହ୍ନ' ଉପନ୍ୟାସରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି- ସେ ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସଙ୍କୁ 'ମଳାଜହ୍ନ' ଉପନ୍ୟାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ରଚନା କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ତା'ର ଉତ୍ତରରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ "ମଳାଜହ୍ନକୁ ଯେବେ ଜୀଆଁଇ ଦେବାକୁ ଭାବୁଛନ୍ତି, ଆପଣ ଜୀଆନ୍ତୁ, ଭଲ ହେବ । ମୋ ଦ୍ୱାରା ଆଉ ନୁହେଁ ।" 'ମଳାଜହ୍ନ' ରଚିତ ହେବାର ଦୀର୍ଘ ୫୨ ବର୍ଷ ପରେ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର 'ହସିଲାଜହ୍ନ' ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏମାର୍ କେୟାର ପ୍ରଥମ 'କଣାମାମୁଁ' ଉପନ୍ୟାସଟି ବାରମ୍ବାର ପାଠକରି ଏହି ଚରିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ, ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଏହାର ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ପୁନଶ୍ଚ 'କଣାମାମୁଁ' ନାମରେ ଦୀର୍ଘ ୩୪ ବର୍ଷପରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପନ୍ୟାସର 'ମୁଖବନ୍ଧ'ରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ଦାସଙ୍କ 'ମଳାଜହ୍ନ'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର 'ହସିଲାଜହ୍ନ'ରେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ 'କଣାମାମୁଁ'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ଏମାର୍‌କେୟାର 'କଣାମାମୁଁ'ରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ, ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧର ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ଅଂଶ । ମୁଖ୍ୟ ନାୟକ, ନାୟିକା ଉଭୟ ଉପନ୍ୟାସରେ ସମାନ ଥାଇ ସେହି ଚରିତ୍ର ଏବଂ ଘଟଣାର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ କିଛି ନୂତନ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାର ସଂଯୋଜନା କରାଯାଇଛି । ଔପନ୍ୟାସିକ ଉପେନ୍ଦ୍ର କିଶୋରଙ୍କର 'ମଳାଜହ୍ନ'ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାଗ ରଚନା କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥିଲା । ତେଣୁ 'ମଳାଜହ୍ନ' ପରିଣତିରେ ନାୟିକା ସତୀ ନଦୀରେ ଝାସ ଦେଇଛି । ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଆବେଦନରେ ଏତେ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷ ପରେ ସେ 'ହସିଲାଜହ୍ନ' ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି 'ମୁଖବନ୍ଧ'ରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଉଭୟ ଉପନ୍ୟାସ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଗସୂତ୍ର ରଖିବା ପାଇଁ 'ମଳାଜହ୍ନ'ରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଚରିତ୍ରର ପୂର୍ବ ଇତିହାସ 'ହସିଲାଜହ୍ନ'ରେ ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ 'ହସିଲାଜହ୍ନ'ରେ ଚକ୍ରଧର ମହାପାତ୍ର କେବଳ ସତୀକୁ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଦେଇନାହାନ୍ତି ବରଂ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ନିଜ ଶୈଳୀରେ ନବଜୀବନ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର 'କଣାମାମୁଁ' ଉପନ୍ୟାସର ଶେଷରେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେଖି ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ଲେଖୁଛନ୍ତି ଏମାର କେୟାର । 'କଣାମାମୁଁ' ଉପନ୍ୟାସଦ୍ୱୟର ରଚୟିତା ଭିନ୍ନ ମାତ୍ର ଉଭୟ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ଘଟଣା ବିନ୍ୟାସ, ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣର ଶୈଳୀ ତଥା ଭାଷା ପ୍ରୟୋଗରେ ଏତେ ବେଶି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି ଯେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସ ବୋଲି ପାଠକଟିଏ ଅନୁଭବ କରିବ । ପ୍ରଥମ 'କଣାମାମୁଁ' ଉପନ୍ୟାସଟି ବାରମ୍ବାର ପାଠକରି ଏହି କଣାମାମୁଁ ଚରିତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଏମାର୍ କେୟାର ଏହାର ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପନ୍ୟାସର 'ମୁଖବନ୍ଧ'ରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସର ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧ ଲେଖିବାବେଳେ ସେ ଅତି ସଚେତନ ଭାବରେ ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଗଢ଼ି ତୋଳିଛନ୍ତି । ମାମୁଁଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନପରେ ଆଖଡ଼ା ବୈଠକର ସମସ୍ତ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କର ଚାରିତ୍ରିକ ବିକାଶ ଉତ୍ତରାର୍ଦ୍ଧରେ ଦର୍ଶାହେବା ସହିତ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତଃ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଯାଇଛି ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧର ଘଟଣା ସହିତ । ପ୍ରଥମ 'କଣାମାମୁଁ' ଯେଉଁଠି ଶେଷ ହୋଇଥିଲା, ଦ୍ୱିତୀୟ 'କଣାମାମୁଁ'ର କଥାବସ୍ତୁ ଏମାର କେୟାର ସେଇଠୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଖବନ୍ଧରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । 'ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମିକ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ତେଣୁ ଏ ଧାରାରେ ରଚିତ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ।

ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ ଉପନ୍ୟାସ (Confessional Novel) ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ରହସ୍ୟର ପ୍ରକାଶକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ, ଏ ଧରଣର ଉପନ୍ୟାସରେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଣ-କାଳ୍ପନିକ ଫର୍ମରେ ରହି ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ରଚନା କରିଥାଏ । 'ଆହତ ସ୍ୱପ୍ନ'(୧୯୮୫) ଉପନ୍ୟାସରେ କହ୍ନେଇଲାଲ ଦାସଙ୍କୁ ଜଣେ ଆତ୍ମ- ସଚେତନ ଲେଖକ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହେବ, ଯିଏକି ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷୀୟ

ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ଶୈଳୀ(First person narration style)ରେ ରହି ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଛନ୍ତି । "ମୁଁ ଜାଣେନି ଉପନ୍ୟାସ କିପରି ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହୁଏ । କାରଣ ମୁଁ କେବେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିନି । ଗଳ୍ପ କବିତା ଲେଖିଛି । ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବି ବୋଲି ଅନେକ ଥର ଅନେକ ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାକରି ଅଟକି ଯାଇଛି । ଭାବିଛି ଗଳ୍ପ ଲେଖିଦେଲି ବୋଲି ଉପନ୍ୟାସବି ଲେଖି ପକାଇବି ? ମୋର ମନେ ହୁଏ ଗଳ୍ପ ଯଦି କୁଟୀରଶିଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ଏକ ବିରାଟ କାରଖାନା । ମୁଁ ଯଦିବା ଖୁବ୍ ଦୁର୍ବଳ ନୁହେଁ ତଥାପି ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପାରେନି । ଭୟ ଲାଗେ ଶେଷ କରିପାରିବିକି ନା । କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବାର ଭୟ ମୋ ଭିତରେ ସବୁବେଳେ ।"

କହ୍ନେଇଲାଲ ଦାସଙ୍କର ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ପ୍ରତି ଅପାରଙ୍ଗମ ଥିବା ତଥା ଉପନ୍ୟାସ କିପରି ଲେଖାଯାଏ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ୱଗତୋକ୍ତି କଲାବେଳେ ରୋମାଣ୍ଟିକ ଶ୍ଳେଷକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ । କହ୍ନେଇଲାଲ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ବଡ଼ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବା ଅସମ୍ଭବ ବା ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେବାର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ଭିତରେ ଲେଖକଙ୍କର ଆତ୍ମ-ସଚେତନତାକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ।

'ଆହତ ସ୍ୱପ୍ନ' ଉପନ୍ୟାସରେ ବାରମ୍ବାର ଲେଖକ ନିଜେ ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଛନ୍ତି । ଲେଖକ ନିଜେ ଯିଏକି ନିଜ ଉପନ୍ୟାସର ସଂରଚନା ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ସଚେତନ ଭାବରେ ପାଠକର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରାଉଛନ୍ତି । ସେ ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରୁଛନ୍ତି, ଯେପରି; "ଦେବୀ, ତୁ ଶେଷ ଚିଠିରେ ଲେଖିଛୁ ତୁ ମୋତେ ଭୁଲିଯାଇ ପାରିବୁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଭଲପାଇବାଟା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଯେ ! +++ ତୁ କଣ ଭାବୁଛୁ ତୁ ସେ ମନ୍ଦିରକୁ କେତୋଟି ଆଟମିକ୍ ଲାଇନ୍ ଲେଖି ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ ପାରିବୁ ?" ପୁଣି ଲେଖକ ସଚେତନ ହେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଏମିତି ବାଜେ ଉପନ୍ୟାସ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ କି ? ବରଂ ଏଇଟା ଦେବୀ ଚିଠିର ଉତ୍ତର ହେଇଯାଉଛି । ତେଣୁ ଲେଖକଙ୍କ ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିନପାରିବାର ଅପାରଗତା ଓ ଅବସୋସକୁ ସେ ନିଜେ ଉପନ୍ୟାସରେ ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ।

ଲେଖକ ନିଜେ/କହ୍ନେଇ ଚରିତ୍ର ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମିକା ଦେବୀ ଏବଂ କୁନି ଅପାକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଥରେ ଦେବୀ କହିଥିଲା ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ପାଇଁ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଭାବୁଛନ୍ତି ଏହାକୁ କିପରି ଆଗେଇବେ । ସେ ପୁଣି ଭାବୁଛନ୍ତି କୁନିଅପାକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । କାରଣ କୁନିଅପାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଗତି ବଦଳାଇ ଦେଇଥିଲା । କୁନିଅପାର ଗୋଟିଏ ଚିଠିର ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ଥିଲା- "କହ୍ନେଇ, ତୁମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ମୋତେ ଭଲପାଅ ତାହେଲେ ଲେଖ; କାରଣ ମୁଁ ଚାହେଁ ତୁମେ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲେଖକ ହୁଅ ।"

କହ୍ନେଇ ଦେବୀ ଓ ତା ସମ୍ପର୍କକୁ ନେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ଏବଂ ସେହି ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ଉପନ୍ୟାସର ରୂପ ଦେବାପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରେ କିନ୍ତୁ ପୁଣି ନିଜ ଉପରେ ତାର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏନି ଯେ ସେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିପାରିବ ବୋଲି । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଲେଖକର ନିଜପ୍ରତି ଥିବା ସଂଶୟାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସେଥିପାଇଁ ସେ/କହ୍ନେଇ କହେ; "ମୋ ଦ୍ୱାରା ବୋଧହୁଏ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଉପନ୍ୟାସରେ ବୋଧହୁଏ କିଛି ନାଟକୀୟ ଘଟଣା ଓ ନାଟକୀୟ ଚରିତ୍ର ଦେବାକୁ ହୁଏ । ଯଦିବା ମୋର ଘଟଣା ଖୁବ୍ ନାଟକୀୟ ତଥାପି ସତ୍ୟ ଘଟଣାକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ କେମିତି ଏକ ପ୍ରକାର ଲାଗୁଛି । ଦେବୀ କ'ଣ ଭାବିବ ? ନା, ଉପନ୍ୟାସ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆରମ୍ଭ କରିବି ?" ଯେତେବେଳେ ଲେଖକ ନିଜେ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷୀୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୈଳୀରେ ରହି ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖେ ସେତେବେଳେ ଯେ ସେହି 'ମୁଁ' ଚରିତ୍ରଟି ନିଜେ ଲେଖକ ବା ସେ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ବାସ୍ତବ ତାହା ସେଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇନଥାଏ । କିନ୍ତୁ କହ୍ନେଇଲାଲଙ୍କ 'ଆହତ ସ୍ୱପ୍ନ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖକ କେବଳ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷରେ ରହି ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁନାହାନ୍ତି ବରଂ ସେହି ଚରିତ୍ରଟି ଯେ ସେ ନିଜେ/କହ୍ନେଇ ତାହା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି । ଦେବୀ ? ଏ ଚରିତ୍ର ବାସ୍ତବ ? ନା କାଳ୍ପନିକ ? କଥାକାର ଭୀମ ପୃଷ୍ଟି ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ- "ପ୍ରେମରେ ତା ଜୀବନରେ ଆସୁଛନ୍ତି- ଅନୁ, ଅସୀମା, ରାନୀ, ରାଗିଣୀ, ଝୁନୁ, ଧାରା, ସୀମା, ସିପ୍ରା, ତିଥି, ସୁପ୍ରୀତି ଓ ଦେବୀବର୍ଣ୍ଣା ଜ୍ୟୋସ୍ନା । ବାଲେଶ୍ୱରର ବହୁ ବିତ୍ତଶାଳୀ ପରିବାର ଅନନ୍ୟା ମାନବୀ ବା ଦେବୀ । କନ୍‌ହେଇ ପରେ ତା ପାଇଁ ଅବିବାହିତ ବିଧବା । ସେଇଠି ବଞ୍ଚିଛି ପ୍ରେମ ।"

ଉପନ୍ୟାସରେ କହ୍ନେଇ ଚରିତ୍ରକୁ ଜଣେ ଲେଖକ ଅପେକ୍ଷା ସମାଲୋଚକ ଭୂମିକାରେ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରିହେବ । କହ୍ନେଇ ବାରମ୍ବାର ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ମାତ୍ର ପୁଣି ସେ ନିଜେ ନିଜକୁ ଏବଂ ନିଜ ଲେଖାକୁ ସମାଲୋଚନା କରୁଛି । ସବୁବେଳେ ସେ ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛି ସେ କ'ଣ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିପାରିବ ? କିମ୍ବା ଯାହା ଲେଖୁଛି ତାହା କ'ଣ ଉପନ୍ୟାସ ହେଇପାରେ ? ସେ ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛି, ଏମିତି କି ସେ ଚିନ୍ତା କରୁଛି ଯଦି ଉପନ୍ୟାସଟିକୁ ଜୁନ୨୫ ତାରିଖ ଘଟଣାରୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତା ତାହେଲେ ସେ ପୃଥିବୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଔପନ୍ୟାସିକ ହୋଇ ସାରନ୍ତାଣି ମାତ୍ର ସେ ନିଜେ ନିଜ ଲେଖାକୁ

ସମାଲୋଚନା କରୁଛି ଏବଂ ତା ଦ୍ୱାରା ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।

ଗୋଟିଏ ପଟରେ ଦେବୀ ଏବଂ କହ୍ନେଇର ସମ୍ପର୍କକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଗତିଶୀଳ ହେଉଛି, ଅନ୍ୟ ପଟରେ ଉପନ୍ୟାସ ଭିତରେ ଶେଷ ଯାଏଁ କହ୍ନେଇ ଦେବୀକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ପ୍ରଯତ୍ନ କରୁଛି । କହ୍ନେଇକୁ ଦେବୀ ଥରେ କହିଥିଲା– ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଔପନ୍ୟାସିକ ଗାଳ୍ପିକ ହୋଇଯିବ ସେତେବେଳେ ଯାଇ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ତୁମର ହୋଇଯିବି । ସେଥିପାଇଁ ସେ କେବଳ ଦେବୀକୁ ନେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ଆଉ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ।

ଉପନ୍ୟାସର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟୁଛି, ଯେଉଁଠି ଦେବୀ ଆଉ ଜଣକୁ ବିବାହ କରିଛି ମାତ୍ର କହ୍ନେଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବା ଛାଡ଼ିନି ନା ଦେବୀର, ନା ଉପନ୍ୟାସର । ଦେବୀକୁ ପାଇବା ଏ ଜନ୍ମରେ ତା ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ସେ ଜାଣେ କିନ୍ତୁ ସେଇ ସବୁ ଘଟଣାକୁ ନେଇ ତ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିହେବ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଉପନ୍ୟାସର ଶେଷରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଟିଏ ଦିଏ ।

ପାଠକଟିଏ ବା ସମାଲୋଚକଟିଏ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେ ଯେ କହ୍ନେଇଲାଲ କାହିଁକି ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷୀୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୈଳୀ (First person narration style)ରେ ରହି ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବେଗ-ଅନୁଭୂତି, ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଉପନ୍ୟାସ ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ? ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖକଙ୍କ ମତ– "ମୁଁ ଫୁଟାଣି ଦେଖାଇ କହୁଛି, ମୁଁ ନିଜ ବିନା ମୋ ଗଳ୍ପ ଉପନ୍ୟାସରେ ଆଉ କାହାକୁ ହିରୋ କରିବାକୁ ରାଜି ନୁହେଁ । କାରଣ ମୋ ନିଜ କଥା କହିସାରିଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା କହିବି । ନିଜ ଗପରେ ନିଜେ ନାୟକ । ଆଣ୍ଟିହିରୋ ।" ଲେଖକଙ୍କର ଲେଖିବାର ଏହି ଶୈଳୀ ହିଁ 'ଆହତ ସ୍ୱପ୍ନ'କୁ ଏକ ସଫଳ 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିପାରିଛି ।

'ଅମୃତଫଳ'(୧୯୯୬) ଉପନ୍ୟାସରେ କଥାକାର ମନୋଜ ଦାସ ତାଙ୍କ 'ଏକ ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ : ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କୈଫିୟତ୍'ରେ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଏହାକୁ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଅନୁରୋଧ ଭିତରେ ହିଁ ଲେଖକଙ୍କର ଆତ୍ମ-ସଚେତନ ବା ସେଲ୍ଫ-ରିଫ୍ଲେକ୍ସିଭ୍‌କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ । "ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁଛି ନା ଅନ୍ୟ କିଛି, ସେ କଥା ଚିନ୍ତାକରି ନାହିଁ । ଥରେ ଥରେ ମନେ ହୋଇଛି, ଯଦି ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ (ଉପନ୍ୟାସ - ପ୍ରାୟ କଥାସାହିତ୍ୟ) ନାମରେ ସୃଜନଶୀଳ ଲେଖାର କୌଣସି ବିଭବ ଥା'ନ୍ତା, ଏହା ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତା । ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ ଏ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ଓ 'ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ' ଶବ୍ଦର ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରୟୋଗ ମଧ୍ୟରେ 'ଉପନ୍ୟାସ'ର ଏକ ଭିନ୍ନତାକୁ ଦେଖାଇବାର ପ୍ରୟାସ ରହିଛି । ଯଦିଓ ଏ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ 'ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ'ର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱୀକୃତି ଏଯାବତ୍ ସର୍ବଜନୀନ ନୁହେଁ ।

ଆତ୍ମ-ସଚେତନତା ମୂଳକ, ଆତ୍ମସୂଚନା କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ଏକ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ 'ଅମୃତଫଳ'ରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିହୁଏ । ଉପନ୍ୟାସ ଖଣ୍ଡାଂଶର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ, ଉପନ୍ୟାସରେ ବାରମ୍ବାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଠକକୁ ଚେତାଇ ଦିଏ ଯେ, ସେ ଉପନ୍ୟାସର ଏକ ପାଠକ ଏବଂ ଏକ ଭାଷାର ସୌଧକୁ ବିଭିନ୍ନ ରୂପ, ରଙ୍ଗ ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଉପଭୋଗ କରୁଛି ଏବଂ ସମୀକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କରୁଛି । 'ଅମୃତଫଳ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଐତିହାସିକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପୁନଃପରିଚିତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ବୋଲି ପାଠକଟିଏ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ! ମାତ୍ର ଲେଖକ 'ଏକ ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ : ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କୈଫିୟତ୍'ରେ ପାଠକକୁ ପୁସ୍ତକଟିକୁ ପାଠକରିବା ପୂର୍ବରୁ ସୂଚାଇଛନ୍ତି ଯେ- ନମ୍ର ଏବଂ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କହି ରଖେଁ – ଏହା ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ ନୁହେଁ, ପ୍ରେରଣା-ପ୍ରସୂତ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ (ବା ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ) । ଏହାର ବାସ୍ତବତା ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ନୁହେଁ । ଏ ବାସ୍ତବତାର ଆକଳନ ମୋର ପାଠକମାନେ ତଥ୍ୟ ଓ ଇତିହାସଠୁଁ ଭିନ୍ନମାନଦଣ୍ଡ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କରିବେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶାବାନ୍ ।"

'ଅମୃତଫଳ'ର ପରିକଳ୍ପନା ଅତିଚମତ୍କାର ଏବଂ ଅଭିନବ । ସ୍ଥୂଳ ଅର୍ଥରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ 'ଅମୃତଫଳ' ଦୁଇଟି ଉପନ୍ୟାସର ଏକ ସମ୍ମିଳିତ ରୂପ, ଯାହା ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଗତିଶୀଳ । ଗୋଟିଏ କାହାଣୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଧାରିତ ରାଜା ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ ଜୀବନର ଘନଘଟା ଓ ଅନ୍ୟଟିରେ କର୍ପୋରେଟ୍ ଜଗତରେ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିଳ୍ପପତି ଅମରନାଥଙ୍କ ଜୀବନର ସଫଳତା, ବିଫଳତା, ପ୍ରାପ୍ତି ଓ ଅପ୍ରାପ୍ତିର କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ମନୋଜ ଦାସ ସିଧାସଳଖ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ ବା address କରି ଉପନ୍ୟାସ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । "ଉଜ୍ଜୟିନୀର ଆମୋଦପ୍ରିୟ ତଥା ଲୋକପ୍ରିୟ ରାଜା ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କୁ ଜଣେ ଯୋଗୀ ହଠାତ୍ ଦିନେ ଧରେଇ ଦେଲେ ଏକ ଅମୃତଫଳ । ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ଓ ଯୌବନ ପ୍ରଦାନ ତଥା ମୃତ-ସଞ୍ଜୀବନୀ ତା'ର ଗୁଣ । ରାଜା ସେ ଫଳ ନେଇ ଦେଲେ ତାଙ୍କ ସାନରାଣୀଙ୍କୁ । ତିନି ଦିନ ଉତ୍ତାରୁ ନଗରୀର ସୁନ୍ଦରୀ ନର୍ତ୍ତକୀ ଫଳଟି ଆଣି ପୁଣି ରାଜାଙ୍କୁ ଭେଟିଦେଲା – ଗୋପନରେ । ଆଚମ୍ବିତ ହେଲେ ରାଜା । +++ ପ୍ରଶ୍ନ-ଜର୍ଜରିତ ରାଜା ଶାସନଭାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଅନୁଜ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରି ପରିବ୍ରଜ୍ୟା ବ୍ରତ ନେଲେ ।" ଏହାହିଁ ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସୁପ୍ରାଚୀନ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ମର୍ମ । ଲେଖକଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ, ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କରଣ ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ରାଣୀଙ୍କ ନାମ ପିଙ୍ଗଳା । ଅନ୍ୟ ଏକ ସଂସ୍କରଣ କହେ, ପଙ୍ଗଳା ଥିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ରାଣୀ - ଯିଏ କି ରାଜାଙ୍କର ଶିକାର ବେଳେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛି

ବୋଲି ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦ ପାଇ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଲୋଟି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଯେଉଁ ରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ବୈରାଗ୍ୟ ହେଲା, ସେ ସିନ୍ଧୁମତୀ । ଯଦିଓ ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କୁ ନେଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ମାତ୍ର ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି- 'ଆପଣଙ୍କର ଏ ଲେଖକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ରୂପକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।' ସିନ୍ଧୁମତୀ ! ଏ ଚରିତ୍ରର ବିଶେଷତ୍ୱ କଣ ? ଏମିତି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ହୁଏତ ପାଠକ ମନକୁ ଆସିପାରେ, ପାଠକଟିଏକୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ନପକାଇବା ପାଇଁ ଆରମ୍ଭରୁ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି- "ଉଜ୍ଜୟିନୀ ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଗୁମ୍ଫା ଦର୍ଶନ ଓ ତହିଁ ଭିତରେ କିଛି ସମୟ ନିମଗ୍ନ ରହିବା ପରେ - ଦିନେ ରାଣୀ ସିନ୍ଧୁମତୀଙ୍କ ଆଚରଣର ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ସତେ ଅବା ମହାକାଳ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଅସଂଖ୍ୟ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ତଥ୍ୟରୁ ଏକ – ଲେଖକର ଚେତନାରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଥିଲା (ଯାହା ବିଂଶ ପରିଚ୍ଛେଦର ବିଷୟବସ୍ତୁ) । ସେହି ଉଦ୍‌ଭାସନ ଅନୁସାରେ ସିନ୍ଧୁମତୀଙ୍କ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବଳେ ବଳେ ଏ ରଚନାରେ ନିରୂପିତ ହୋଇଯାଇଛି ।"

ଏହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀଟି ଲେଖକଙ୍କୁ ବହୁଦିନରୁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେ ହେଉଥିବାର ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କହିଛନ୍ତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦିନେ ସେ ପାଇଲେ ହରିଦ୍ୱାରଠାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଚିହ୍ନିତ ଭର୍ତ୍ତୃହରିଗୁମ୍ଫାର ସନ୍ଧାନ । ପରେ ପରେ ସେ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ଉପକଣ୍ଠରେ ଥିବା ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ ସ୍ମୃତିପୂତ ଗୁମ୍ଫା – ତାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସାଧନା ସ୍ଥଳ- ଦେଖିବାର ଏବଂ ତହିଁ କିଛି ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ହରିଦ୍ୱାରସ୍ଥିତ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ହିଁ ଲେଖକ 'ଅମୃତଫଳ' ରଚନା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିଥିବା କଥା ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କହିଛନ୍ତି "ସେ ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯିବା ମାତ୍ରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ପ୍ରେରଣା-ବଳୟ ଭିତରକୁ ଧସେଇ ପଶିଆସିଲେ ଅପରିଚିତ ଅଥଚ ଅତି ପରିଚିତ ଅମରନାଥ । ତାଙ୍କ ପଛରେ ତାଙ୍କ କନ୍ୟା ମନୀଷା । ଅମରନାଥଙ୍କୁ ଏଡ଼ାଇବାକୁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ଅମରନାଥ ଯେପରି କହୁଥିଲେ : ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ । ମୋ ବିନା କେଉଁ ଆଖିରେ ଅତୀତକୁ ଦେଖିବାର ଶକ୍ତି ତମେ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିବ ?" ମନୋଜ ଦାସ ଏବଂ 'ଅମୃତଫଳ'ର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି- ଲେଖକ ଏଠାରେ ଐତିହାସିକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମତାଳରେ ଗତି କରି ଇତିହାସ ଓ ବାସ୍ତବତାକୁ ଗୋଟିଏ ବିନ୍ଦୁରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଛି । ଏଥିରେ ଅତୀତର ସ୍ଥାନ, କାଳ, ପାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥାନ, କାଳ, ପାତ୍ରକୁ ଲମ୍ଫିତ ହୋଇ ଅତୀତର ଚେତନାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଚେତନା ସହ ମିଶାଇ ତାହାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ, କାଳ, ପାତ୍ର କେତେବେଳେ କେଉଁ ସ୍ଥାନ, କାଳ, ପାତ୍ରର କଥା କୁହନ୍ତି, ତାହା ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ କୌଣସି ରୈଖିକ ନିୟମ ବା Timeline କାମ କରି ନାହିଁ ।

'ଅମୃତଫଳ' ଉପନ୍ୟାସରେ ସମୁଦାୟ ୨୧ଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ରହିଛି । ଏହି ଯେଉଁ ପରିଚ୍ଛେଦି କରଣ, ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଅମରନାଥଙ୍କ ସମକାଳର କଥା କୁହାଯାଉଥିବାବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କର ସମକାଳର କଥା କୁହାଯାଇଛି । କଥାକାର ବେଶ୍ ସଚେତନ ଭାବରେ ଅତୀତର କଥାବସ୍ତୁକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳଖଣ୍ଡକୁ ନେଇ ଆସି ଏକ ଅପୂର୍ବ ଚେତନାର ସଂଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଉପନ୍ୟାସରେ ଅମରନାଥ ଓ ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ କାହାଣୀଦ୍ୱୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଗତି କରିଛି । କଥାକାର କୋଡ଼ିଏ ପରିଚ୍ଛେଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ଅତୀତ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ବର୍ତ୍ତମାନର କଥା କହି ଆସୁଥିବା ବେଳେ ଏକୋଇଶ ବା ଶେଷ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସମନ୍ୱିତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଉଭୟଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହା କଥାକାରଙ୍କର ଏକ ସଚେତନ ପ୍ରୟାସ । ସେଥିପାଇଁ ଲେଖକ 'ଏକ ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ : ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କୈଫିୟତ୍'ରେ ଏହା ଏକ ପ୍ରାୟୋପନ୍ୟାସ (ଉପନ୍ୟାସ – ପ୍ରାୟ କଥାସାହିତ୍ୟ) ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

୧୯୯୯ ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ତୃଷ୍ଣା: ଏକ ଅନାବିଷ୍କୃତ ଆମେରିକା' ଉପନ୍ୟାସ । ଉପନ୍ୟାସର କିୟତ୍ ଅଂଶ ପ୍ରଥମେ ମାସିକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା 'ସୁଚରିତା'ର ଏକ ବିଶେଷ ସଂଖ୍ୟାରେ 'ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ' ଶୀର୍ଷକରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ବେଶ୍ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଉପନ୍ୟାସର 'ପୂର୍ବାଭାସ'ରେ ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି, 'ସୁଚରିତା'ରେ ପ୍ରକାଶିତ ଅଂଶଟିକୁ ପାଠ କରି ବହୁ ସହୃଦୟ ପାଠକ ପାଠିକା ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ, ଏ ଘଟଣା କ'ଣ ସତ ? ସେମାନଙ୍କ ବାହାଘର ସତରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ତେବେ ମିଛ ? ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ରଖିଛନ୍ତି ଲେଖକ ନିଜେ ଉପନ୍ୟାସର 'ପୂର୍ବାଭାସ'ରେ । ସେ କହିଛନ୍ତି- "ନା, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ମିଥ୍ୟା ହୋଇପାରେନା । ସେଥିପାଇଁ ସେଦିନ ଦିଲ୍ଲୀ ଏୟାରପୋର୍ଟରେ ଅଚାନକ 'ଭେଟିଥିବା' ଏକ ନବବିବାହିତ ଦମ୍ପତିଙ୍କର କାହାଣୀଟିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଦେବାପାଇଁ ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ 'ଭ୍ରମଣୋପନ୍ୟାସ'ଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେଲା ।" ଲେଖକ 'ଭେଟିଥିବା' ଶବ୍ଦଟିକୁ ହାଇଲାଇଟ୍ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକ୍ୟରେ 'ତୃଷ୍ଣା' ଏ ଉପନ୍ୟାସର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ସେ ହୁଏତ କାଳ୍ପନିକ, କିନ୍ତୁ ଜୀବନ୍ତ ତୃଷ୍ଣାର ଏକ ନିଖୁଣ ମଡ଼େଲ୍ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଏ ଲେଖକର ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ମାତ୍ର ଏଥିରୁ ଆମକୁ ବୁଝିନେବାକୁ ହେବ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି, 'ତୃଷ୍ଣା'କୁ ଲେଖକ କାଳ୍ପନିକ କହିଲେ ମଧ୍ୟ

ସେ ହେଉଛି ଲେଖକ ଦିଲ୍ଲୀ ଏୟାରପୋର୍ଟରେ ଭେଟିଥିବା ସେହି ଚରିତ୍ରଟି, ଯିଏକି ବାସ୍ତବ ।

ଭ୍ରମଣ ଅନୁଭୂତିକୁ ନେଇ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବାର ପରମ୍ପରା ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମୃଦ୍ଧ ନହେଲେ ହେଁ, ଲେଖକ ଉପନ୍ୟାସର ପୂର୍ବାଭାସରେ ଏହାକୁ ଏକ 'ଭ୍ରମଣୋପନ୍ୟାସ' ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବା ସହିତ ଏହାକୁ ଏକାଧାରାରେ ଏକ ଭ୍ରମଣକାହାଣୀ ଆଉ ଉପନ୍ୟାସ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ୧୯୯୩ରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଥରେ ଆମେରିକା ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ଦେଖିଛନ୍ତି ଆମେରିକାର ସଯତ୍ନବର୍ଦ୍ଧିତ ପାର୍କ, ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ନଦନଦୀ, ହ୍ରଦ, ପ୍ରପାତ ଓ ଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟ ଘେରା ମହାପ୍ରକୃତି । ଆମେରିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ଔପନ୍ୟାସିକ ଆବିଭୂତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁନର୍ବାର ୧୯୯୭ରେ ସେହି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ବିଭୋର ନହୋଇ ପତ୍ନୀଙ୍କ ତାଗିଦା କ୍ରମେ ଆମେରିକାର ପ୍ରକୃତିକୁ ସନ୍ଦର୍ଶନ ନକରି ମଣିଷର ମନକୁ, ମଣିଷର ପ୍ରକୃତିକୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପନ୍ୟାସରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । "ଏଥର ଆମେରିକା ଯାଉଚ ଯଦି ତେବେ ମଣିଷକୁ ଦେଖ; ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଖ- ସେ ପ୍ରକୃତି-ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଥା ପଛକୁ ରଖ । ତମେ ପରା ଜଣେ ନଭେଲିଷ୍ଟ ? ସାହିତ୍ୟ କଣ ଗଛରେ ଫଳେ- ଫଳେ ମଣିଷଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ । ତାକୁଇ ଦେଖ ଏଥର ।"

ଲେଖକଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ଉପନ୍ୟାସର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର 'ତୃଷ୍ଣା' ହୁଏତ କାଳ୍ପନିକ ମାତ୍ର ଉପନ୍ୟାସରେ ବାସ୍ତବ ଚରିତ୍ର ଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଲେଖକ ନିଜେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ । ଲେଖକ ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପତ୍ନୀ ନିରୁପମା ଦେବୀଙ୍କର ଝିଅ-ଜ୍ୱାଇଁ ସୁଲୁ ଓ ମହେଶଙ୍କର ଆମେରିକା ଅବସ୍ଥାପିତ ଘରକୁ ବୁଲିଯିବା ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ ଭ୍ରମଣାନୁଭୂତି ଏବଂ ତତ୍‌ସହିତ କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁସୂତ୍ରରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ହିଁ ଏ ଉପନ୍ୟାସ ରଚିତ । ଉପନ୍ୟାସର ଗୋଟିଏ ପଟେ ଲେଖକ ଏକ ସନ୍ଧାନୀ ଦୃଷ୍ଟିନେଇ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଜଡ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ମାନବିକତା ହରାଇ ବସୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ମାନବିକ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ଆମେରିକୀୟଙ୍କୁ, ଭାରତାଗତ ଅସଂଖ୍ୟ ଭାରତୀୟଙ୍କର ଶତ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟସତ୍ତ୍ୱେ ଛିନ୍ନମୂଳ ହେବାର ଅସହାୟତା, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ସଂସ୍କୃତିହୀନ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ମାର୍ମିକ ବେଦନା ଏବଂ ତତୋଧିକ ଭାରତାମେରିକୀୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତୀୟଙ୍କର ଆମେରିକାରେ ଜନ୍ମିଥିବା, ବଞ୍ଚୁଥିବା ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ହୀନମନ୍ୟତା, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମେରିକୀୟ ହେବାର କୁଚ୍ଛ ପ୍ରୟାସ, ଭାରତପ୍ରତି ଅହେତୁକ ବିଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭାରତୀୟ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାର କୁଣ୍ଠାବୋଧକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି; ଅନ୍ୟପଟେ ତୃଷ୍ଣା ଚରିତ୍ରର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଆମେରିକା ଓ ଭାରତକୁ ଏକତ୍ର ସମାନ୍ତରାଳ ଦେଖିବାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ତୃଷ୍ଣାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ରହସ୍ୟମୟ ଘଟଣାର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ।

ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ବା ୧୯୯୭ର ଆମେରିକା ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଦୁଇଟି ଅଦ୍ଭୁତ ତଥ୍ୟ ଆମେରିକା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବାଧିକ ବିସ୍ମୟକର ମନେ ହୋଇଥିଲା । ଜଣେ ପରାମନସ୍ତତ୍ୱବିତ୍ ମାନସିକବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାପ୍ରୟାସୀ ମାନସିକ ରୋଗୀଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ମୋହନ ସୂତ୍ରରେ ସେ ଆଦାୟ କରିଥିଲେ ସେହି ବିଚିତ୍ର ତଥ୍ୟଟିକୁ । ତାଙ୍କ ମତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେରିକାରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ମାନସିକ ବିକୃତି ଭୋଗୁଥିବା ରୋଗୀମାନେ ପୂର୍ବଜନ୍ମର ସଂସ୍କାରବଶତଃ ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି ଏଇ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର । ଲେଖକ କହିଛନ୍ତି, ଡକ୍ଟର ମୋଦୀ ଆହୁରି ମଧ କହନ୍ତି ଯେ, "ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିକିତ୍ସାପାଇଁ ଆସୁଥିବା କେତେକ ମାନସିକ ରୋଗୀ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଥିଲେ ଭାରତରେ ଜନ୍ମିତ ଖାଣ୍ଟି ଭାରତୀୟ ନାଗରିକ ! ଆମେରିକା ପ୍ରତି ଜୀବନକାଳରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଳସାର ପରିଣତି ସ୍ୱରୂପ ସେମାନେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଆମେରିକାରେ ଏବଂ ସଂସ୍କାରଗତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱବଶତଃ ଭୋଗୁଛନ୍ତି ଏହି ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ବ୍ୟାଧି- ମାନସିକ ବିକୃତି ।" ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି କି ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ତଥ୍ୟଟି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା କନେକ୍ଟିକଟ୍ ରାଜ୍ୟର ୱାସିଂଟନ୍ ଟାଉନ୍ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲୋହିତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିର ଗବେଷଣା ପାଇଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏକ ସଂଗ୍ରାହାଳୟରେ । ସେଠାରେ ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଦୃଶ୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଲେଖକ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ । ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିକୃତି ଦେଖି ଚମତ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ । ପ୍ରତିକୃତିଟି ଥିଲା ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର, ଆଉ ତା ତଳେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା- 'ଦ ହାଉସ୍ ଗଡ୍' - ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହଦେବତା ବା ଇଷ୍ଟଦେବତା । ଆମେରିକାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ନାମ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବା ଭାରତୀୟ । ଏଇ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ, ଯାହାଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ଲୋକେ କହନ୍ତି ଲୋହିତ ଭାରତୀୟ, ସେମାନଙ୍କ ଗୃହଦେବତା ଯେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ଏଇ ତଥ୍ୟଟି ଲେଖକଙ୍କୁ ରୋମାଞ୍ଚିତ କରିଥିଲା ବୋଲି 'ପୂର୍ବାଭାସ'ରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକ କହିଛନ୍ତି- "ମନେହେଲା ସତେ ଯେମିତି ଏକ ଅନାବିଷ୍କୃତ ଆମେରିକାର ସନ୍ଧାନ ଅଚାନକ ପ୍ରାପ୍ତହେଲା ମତେ । ଏ ଆମେରିକାକୁ ୧୪୯୨ରେ ସ୍ଥୁଳଭାବେ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ କଲମ୍ବସ୍ ଓ ଏ ବିଶାଳ ଭୂଭାଗର ନାମକରଣ ମଧ କରିଥିଲେ ଇଣ୍ଡିଆ ବା ଭାରତ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ବିଶାଳ ଭୂଭାଗର ଆଧାତ୍ମିକ ପରିଚୟ ଯେ ଖାଲି ଭାରତ ନୁହେଁ, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଶ, ଏଇ ଦୁର୍ଲଭ ଅନୁଭବ ମତେ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରିଥିଲା 'ତୃଷ୍ଣା'ର ବିବାହ ଓ ବିଚ୍ଛେଦର ଅସଲ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଏବଂ ଆଧାତ୍ମିକ କାରଣ

ଅନୁସନ୍ଧାନରେ । ଆମେରିକା ପ୍ରତି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଅହେତୁକ ଆକର୍ଷଣର କାରଣ ଯେ ଖାଲି ସେ ଦେଶର ବାହ୍ୟ ବୈଷୟିକ ବୈଭବ କେବଳ ନୁହେଁ, ତାହା ଆହୁରି ଗଭୀର- ଏଇ ବିଶ୍ୱାସ ମତେ ପବୃତ୍ତ କଲା ସଂଶିତ ଭ୍ରମଣୋପନ୍ୟାସଟିକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ଅର୍ଥାନ୍ୱିତ କରାଇବାରେ । ସୁଖର ସନ୍ଧାନରେ ଯାଇଥିବା ଆମ୍ଭମାନେ ସେଠି ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି ତାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ମୋର ଆମେରିକା ଭ୍ରମଣର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେଇ ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା କେବଳ ରୂପାୟିତ ହୋଇଛି ଏଇ ଭ୍ରମଣୋପନ୍ୟାସ "ତୃଷ୍ଣା"ରେ । 'ତୃଷ୍ଣା: ଏକ ଅନାବିଷ୍କୃତ ଆମେରିକା'ରେ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସର ଅନ୍ତର୍ଗତ କରାଯାଇଛି ।

ଏ ଆଲୋଚନାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଉପନ୍ୟାସୀୟ 'ଧାରା'କୁ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ଖୋଜିବା ଏବଂ ଏହାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା । ଏ କଥା ସତ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରମୁଖ ଔପନ୍ୟାସିକମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି କିପରି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ଏହି ଆଲୋଚନାର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ସେହିଭଳି ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଯେ ଏହି 'ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମୂଳକ' ଆଲୋଚନା ବେଳେ ଆହୁରି ଅନେକ ଉପନ୍ୟାସକୁ ଏହାର ପରିସର ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ପଟ୍ଟନାୟକ, କଇଳାଶ, 'ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସରେ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମିତା', କଲିକତା, ମଲ୍ଲିକା, ୨୦୧୫

୨. ପଣ୍ଡା, ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ, 'ଓଡ଼ିଆ ଉପନ୍ୟାସ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ କୃତି ଓ କୃତିତ୍ୱ', କଟକ, ଏ.କେ. ମିଶ୍ର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୨୦

❖ ❖ ❖